

Анна МОКІНА

(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

Наочність у навчанні старших дошкільників усного англійського мовлення

Навчання англійської мови у старшому дошкільному віці не є обов'язковим, а надається як додаткова послуга за бажанням батьків. І більшість дошкільних закладів освіти здійснюють підготовку з іноземної мови. Це зумовлено тим, що навчання іноземної мови є обов'язковим з першого класу відповідно до нового Державного стандарту початкової загальної освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2012 року за № 462. Доцільності навчання іноземних мов на старшому дошкільному ступені присвячено праці вітчизняних науковців Т.К.Полонської (1993), Т.М.Шкваріної (2000), О.Д.Рейпольської (2004), С.В.Соколовської (2005), Н.Ф.Шаркової (2007), Г.В.Матюхи (2008), О.В.Бойко (2008).

Невід'ємним методичним забезпеченням заняття з англійської мови в умовах дитячого садка є унаочнення. Проблему використання унаочнення у навчанні англійської мови досліджували О.В.Станішевська (1964) (у середній школі), Д.Г.Бурлак (1974) (у середній і вищій школі), В.М.Плахотник, М.Д.Бігич (1976) (у початковій і середній школі), Г.В.Бутко, Ю.М.Автономова (1986) (у середній школі), О.К.Федотова, Є.М.Оніщенко (1987) (у початковій і середній школі), І.О.Гузь (2005) (у початковій школі) та багато інших. Проте проблема використання унаочнення на старшому дошкільному ступені навчання іноземної мови потребує аналізу і дослідження.

Метою цієї статті є проаналізувати поняття "наочність" і визначити її види для полегшення розуміння старшими дошкільниками англійської мови на слух.

Навчання англійської мови у старшому дошкільному віці з використанням унаочнення має своє психофізіологічне підґрунтя і методичну доцільність. Так, застосування унаочнення під час навчання іноземної мови (ІМ) сприяє поєднанню роботи обох півкуль головного мозку для використання його більшого потенціалу. Мозок дитини до п'яти років становить 90% розміру мозку дорослої людини. У десятирічній дитини мозок завершує свій фізичний розвиток. Як відомо, інтелектуальний розвиток людини визначається не кількістю нейро-

нів у мозку, а кількістю сполучень, які утворюють нейрони між собою. Незначна кількість сполучень нейронів відбувається автоматично. Мозок розвивається, головним чином, якщо використовується, тобто виконує розумові вправи, вирішує розумові завдання [9, с. 5–8].

Використання унаочнення у навчанні старших дошкільників є неодмінним, адже воно розвиває їхнє наочно-образне мислення, образну і асоціативну пам'ять. Відбувається перехід від наочно-дієвого мислення до наочно-образного. У мнемічній діяльності ефективними є довільне і мимовільне запам'ятовування. Довільне запам'ятовування залишається, головним чином, механічним: воно здійснюється за допомогою повторень. Але від повторень уголос діти переходять до повторень пошепки або мовчки. Мимовільне запам'ятовування відбувається, якщо матеріал цікавий для дітей і викликає емоційний відгук. Проте стає можливим і засвоєння дійсності за допомогою запам'ятовування, заснованого на встановленні змістових зв'язків між частинами матеріалу, що запам'ятовується, і елементами минулого досвіду, що зберігається у пам'яті. Отже, діти запам'ятовують краще емоційно насичені, повторювані, яскраво проілюстровані або зовнішньо привабливі елементи, поєднані з музикою або незвичною ситуацією [2, с. 3–34].

Е.Г.Азімов та О.М.Щукін визначають "наочність" стосовно навчання мови як "спеціально організований показ мовного матеріалу, предметів і явищ навколишнього світу з метою полегшення його розуміння, засвоєння і використання у мовленнєвій діяльності" [1, с. 152]. Незалежно від віку учнів, унаочнення використовується з метою:

- 1) інформування (для надання навчальної і пізнавальної інформації);
- 2) контролю (для самоконтролю і контролю за змістом знань і навичок, умінь, що формуються);
- 3) семантизації (допомагають під час пояснення іншомовних слів і граматичних форм);
- 4) створення ситуації спілкування (зорові і слухові образи використовуються як опори для розуміння тексту, що сприймається учнями на слух чи читається);

5) стандартизації (зорові і слухові образи сприяють створенню мовленнєвих автоматизмів);

б) стимулу висловлювання (засоби унаочнення слугують опорою при організації мовленнєвого висловлювання).

Успішність навчання ІМ значною мірою залежить від правильного вибору видів унаочнення. У результаті проведеного нами аналізу методичної літератури (Азімов Е.Г., Щукін О.М., Гузь О.І., Станішевська О.В.) було виділено дев'ять критеріїв класифікації різних видів унаочнення, представлених у таблиці:

Критерії класифікації видів унаочнення

Критерій	Вид унаочнення
Канал сприйняття	Зорове, слухове, змішане (зорове і слухове), м'язево-рухове, смакове, дотикове. Зорове унаочнення включає натуральне, художньо-образотворче і графічне
Рухливість (лише для зорової, змішаної, м'язево-рухової)	Статичне, динамічне
Характер	Фабульне, описове
Тематичність	Однотемне, багатотемне
Мета застосування	Основа, опора, стимул
Ступінь автентичності	Автентичне, адаптоване (модифіковане)
Місце існування образів (тип сприйняття)	Зовнішнє (перцептивне) – сприйняття образів навколишнього світу, внутрішнє (мнемонічне) – сприйняття образів, що зберігаються у пам'яті
Предмет (явище) унаочнення	Мовне (словесно-мовленнєве), немовне (предметно-зображальне)
Спосіб семантизації фактів мови (лексики і граматики)	Мовне (здійснюється через контекст, антоніми, синоніми, словотворчий аналіз, перелік, дефініцію, тлумачення), мовленнєве (здійснюється у контексті, мовленнєвій ситуації), предметне (здійснюється шляхом демонстрації предметів, дій, що позначають слово)

Водночас термін "наочність" використовується у двох значеннях: 1) як опора на дидактичний принцип наочності, згідно з яким навчання будується на конкретних образах, що безпосередньо сприймаються учнями; 2) як використання спеціальних засобів навчання.

Зупинимося детальніше на другому значенні наочності.

Услід за Е.Г.Азімовим, О.М.Щукіним [1, с. 291], під засобами навчання ми розуміємо комплекс навчальних і технічних пристосувань, за допомогою

яких здійснюється управління діяльністю учителя з навчання мови і діяльністю учня з оволодіння мовою. Засоби навчання полегшують оволодіння мовою і роблять його ефективнішим. Існують три групи засобів навчання, що адресуються однаковою мірою і вчителю, і учню.

1. Аудіовізуальні засоби навчання (аудитивні, візуальні, змішані аудіовізуальні). Аудитивні засоби навчання слугують для передачі інформації і сприйняття її за допомогою слуху. До них належить фонограма – грамзапис, магнітофонний запис, радіопередача. Візуальні засоби навчання слугують для сприйняття інформації за допомогою зорового аналізатора. До них відносяться відеограми. Виділяються три групи відеограм: натуральні (предмети, дії); художньо-образотворчі (навчальні малюнки, репродукції з картин, слайди, діафільми, діапозитиви, німі кінофільми, мапи); графічні (таблиці, зокрема підстановчі, схеми, зокрема логічні схеми мовленнєвої взаємодії); текстові (розмовні формули). Аудіовізуальні засоби навчання слугують для одночасного надання зорової і слухової інформації. До них належать відеофонограми – кіно-, теле- і діафільми зі звуковим супроводом, комп'ютерні програми.

2. Технічні засоби навчання (звукотехнічні, світлотехнічні, звукосвітлотехнічні засоби і засоби програмованого навчання). Технічні засоби навчання включають апаратуру і пристрої, що використовуються у педагогічному процесі і самоосвіті для передачі і зберігання навчальної інформації, контролю за перебігом її засвоєння, формування і закріплення знань, навичок, умінь [1, с. 313]. Технічні засоби навчання не є втіленням інформації, а лише засобом для створення аудіовізуальних засобів навчання, які є втіленням інформації. Слід розрізняти технічні засоби навчання (апаратуру) і аудіовізуальні засоби навчання. До звукотехнічних засобів належать диктофон, касетний плеєр, магнітола, магнітофон, навушники, програвач (грамплатівок, компакт-дисків), радіоприймач. До світлотехнічних засобів належать відеокамера, діапроектор, кодоскоп, мультимедіа-проектор, принтер, сканер, фільмоскоп, фотоапарат, фотопринтер, цифрова фотокамера, епіпроектор. До звукосвітлотехнічних засобів належать відеокамера, відеомагнітофон, кінопроектор, монітор, обладнання для домашнього кінотеатру, телевізор, електронний перекладач, DVD-плеєр. До засобів програмованого навчання належить комп'ютерна техніка.

3. Мультимедіа є засобом навчання, який охоплює різні види інформації – у вигляді текстів, аудіо-, відео- і анімаційних елементів [1, с. 149]. За допомогою мультимедії здійснюється інтерактивна взаємодія з учнями. Виділяють три типи мультимедії: 1) спеціальні комп'ютерні навчальні курси, створені

з метою навчання мов; 2) компакт-диски, присвячені культурі, мистецтву, історії; 3) мультимедійні презентації, які дають змогу вчителю самостійно готувати навчальні матеріали для демонстрації.

У час цифрових технологій вважаємо ефективним використання мультимедійної презентації, яку вчитель може самостійно виготовити, використовуючи програму *PowerPoint*, і за допомогою мультимедійного проектора і ноутбука показати її дошкільникам під час заняття ІМ. Враховуючи інтереси і потреби учнів, учитель може використати у мультимедійній програмі аудіо-, відео- і анімаційні елементи. Неможливо переоцінити ефективність мультимедійного унаочнення для введення і повторення мовного матеріалу, для полегшення розуміння розповіді на слух, для контролю розуміння прослуханого, для навчання говоріння старших дошкільників.

Проілюструємо використання різних видів унаочнення, зокрема мультимедійної презентації, в процесі навчання старших дошкільників розуміння англомовних розповідей на слух.

Е т а п I. Підготовка до сприймання розповіді.

На цьому етапі учитель вводить новий мовний матеріал (лексичні одиниці та граматичні структури). Нові лексичні одиниці вводяться в опору на унаочнення жесту. Метод повної фізичної реакції Дж.Ашера, як найбільш вдалий для початкового ступеня навчання ІМ, активізує кінетичну сенсорну систему через залучення м'язів. Обов'язковим є контроль засвоєння мовного матеріалу. Вчитель називає нові лексичні одиниці, а старші дошкільники показують рухи або малюнки.

Е т а п II. Аудіювання розповіді.

На цьому етапі учні слухають розповідь учителя з опорою на мультимедійну презентацію, в якій звуковий ряд збігається із зоровим як 1:1.

Е т а п III. Контроль розуміння змісту розповіді "Pele the Cat" Е.Літвіна.

Завдання 1 передбачає перевірку розуміння загального змісту прослуханого.

Task 1: Що подобається котику Піту?

Бланк відповіді:

Завдання 2 передбачає перевірку розуміння детального змісту прослуханого.

Task 2: Пронумеруйте малюнки у порядку зміни кольору черевиків kota Піта.

Бланк відповіді:

Ключ:	3	2	1	5	4
-------	---	---	---	---	---

З метою перевірки впливу створеної нами мультимедійної презентації в *PowerPoint* на процес навчання англомовного аудіювання старших дошкільників у червні 2013 року ми провели експериментальне навчання і описали його результати [3]. Таким чином, були відібрані елементи мультимедійної презентації, які позитивно впливають на загальне і на детальне аудіювання англомовних розповідей. Так, на розуміння дошкільниками:

1) основного змісту англомовного аудіотексту впливає використання ілюстративного статичного унаочнення без функціональних шумів чи з функціональними шумами; динамічного унаочнення без функціональних шумів. Недоцільним є використання динамічного унаочнення з функціональними шумами;

2) детального змісту англомовного аудіотексту (з 6-ти деталей) впливає використання ілюстративного статичного унаочнення з функціональними шумами чи динамічного унаочнення без функціональних шумів; статичного унаочнення без функціональних шумів. Недоцільним є використання динамічного унаочнення з функціональними шумами.

Отже, у статті проведено аналіз поняття "наочність", запропоновано використання мультимедійної презентації як унаочнення для полегшення сприймання англомовних розповідей старшими дошкільниками на слух. Використання унаочнення з метою навчання старших дошкільників англійської мови має подальші напрями дослідження, зокрема перспективним ми вважаємо визначити види унаочнення для полегшення англомовного висловлювання учнів старшого дошкільного віку.

Л і т е р а т у р а

1. Азимов Э. Г. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э. Г. Азимов, А. Н. Шукин. — М.: Издательство ИКАР, 2009. — 448 с.
2. Английский язык в массовом дошкольном образовательном учреждении: методическое пособие. Вып. 2: Технология обучения иноязычной речи детей шестого и седьмого года жизни / Л. Ф. Роптанова, В. В. Семкина, О. В. Сегал, Е. Е. Рябова. — Ульяновск: МПК ПРО, 2001. — 68 с.
3. Бігич О. Б. Зорово-слухові орієнтири сприймання та запам'ятовування англомовного аудіотексту старшими дошкільниками: результати експериментального навчання / О. Б. Бігич, А. Г. Мокіна // Materialy IX mezinarodni vedecko-prakticka konference "Nastoleni moderni vedy – 2013". — Dil 8. Pedagogika. Psychologie a sociologie. Hudba a zivot: Praha: Publishing House "Education and Science", 2013. — С. 37–39.
4. Бурлак Д. Г. Методическое значение рисунка кроки в преподавании иностранных языков. (На материале английского языка): автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук: 13.00.02 "Теория и методика обучения" / Д. Г. Бурлак. — М., 1974. — 20 с.
5. Гузь О. І. Навчання усного англійського мовлення учнів початкової загальноосвітньої школи з використанням відеофільмів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.08 "Теорія та методика навчання: германські мови" / О. І. Гузь. — К., 2005. — 20 с.

6. *Плахотник В. М.* Використання засобів зорового унаочнення у навчанні розуміння на слух фабульних текстів англійською мовою на початковому етапі: методичні розробки / В. М. Плахотник, М. Д. Бігич. — К. : Республіканський учбово-методичний кабінет технічних засобів навчання і навчально-наочних посібників, 1976. — 75 с.

7. *Станішевська О. В.* Наочність у навчанні усної англійської мови у 5–6 класі. (На допомогу вчителю-початківцю) /

О. В. Станішевська. — К. : "Радянська школа", 1964. — 109 с.

8. *Федотова О. К.* Использование слуховых и зрительных опор для активизации речевых навыков и умений на уроках английского языка в школе: учебное пособие / О. К. Федотова, Е. М. Онищенко. — Донецк: Донецкий государственный университет, 1987. — 83 с.

9. *Rose C.* Accelerated Learning / C. Rose. — New York : Dell Pub. Co., 1985. — 240 p.

Мокіна А.Г. Наочність у навчанні старших дошкільників усного англійського мовлення. У статті визначено психофізіологічні передумови і методичну доцільність використання унаочнення для навчання старших дошкільників англійської мови. Виділено критерії класифікації наочності. Проаналізовано поняття "наочність", "засоби навчання". Проілюстровано використання різних видів унаочнення, зокрема мультимедійної презентації, для навчання розуміння на слух старшими дошкільниками англійської розповіді.

Ключові слова: наочність, засоби навчання, мультимедійна презентація, аудіювання, метод повної фізичної реакції.

Мокіна А. Г. Наглядность в обучении старших дошкольников усной английской речи. В статье определены психофизиологические предпосылки и методическая целесообразность использования наглядности для обучения старших дошкольников английскому языку. Выделены критерии классификации наглядности. Проанализированы понятия "наглядность", "средства обучения". Проиллюстрировано использование разных видов наглядности, в частности мультимедийной презентации, для обучения понимания на слух старшими дошкольниками англоязычного рассказа.

Ключевые слова: наглядность, средства обучения, мультимедийная презентация, аудирование, метод полной физической реакции.

Mokina A. Visuality in teaching oral English speech to kindergarteners. The article defines psychological and physiological prerequisites and methodological expediency of visuality usage in teaching English to kindergarteners. The criteria for classifying visuality are singled out. Concepts "visuality", "teaching aid" are analyzed. The article illustrates the usage of different kinds of visuality, of a multimedia presentation in particular, for teaching listening comprehension of an English story to kindergarteners.

Key words: visuality, teaching aid, multimedia presentation, listening comprehension, total physical response method.